УДК 81'272
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/21.167130

Світлана САВОЙСЬКА,
доктор наук у галузі політології,
професор
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Київ, Україна) Savoyska@gmail.com

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЙЦАРІЇ

У статті досліджується регіональна модель мовної політики Швейцарії, територія якої складається із трьох регіонів, кожний з яких у минулому був окремою державою. Автор вважає, що саме із-за цього швейцарці мають 3 офіційні мови, які є абсолютно рівними. У статті наголошується на тому, що жодна із цих мов не є державною, тобто обов'язковою для вивчення в кожному регіоні, що гальмує запровадження спільної для всіх кантонів мови, яка б могла вирішувати мовно-політичні проблеми на загальнодержавному рівні. Дослідник звертає увагу на те, що мовна ситуація Швейцарії, яка історично складається з окремих держав-регіонів, кожний з яких має власну рідну мову, історію і культуру, замовчується проросійськи налаштованими політиками, які багатомовність цієї держави наводять як приклад українцям, щоби нав'язати ідею російсько-української двомовності як щось позитивне. У статті спростовується думка українських проросійськи налаштованих політиків, які часто апелюють до швейцарської багатомовності, про те, що полікультурність у цій державі несе у своїй основі лише позитив, який, начебто, не хочуть усвідомити та зрозуміти проукраїнськи налаштовані політики та науковці, які виступають проти відновлення в Україні статусу-кво для російської мови, яка, начебто, має обов'язково стати другою державною. Доведено, що вільне використання рідних мов жителями кантонів пов'язано з тим, що вони мають на це повне право, оскільки мешкають на власній автохтонній території, мають власну історію розвитку, культуру, традиції і звичаї, а об'єднуються в одну країну на основі конфедеративного договору. З іншого боку, дослідник намагається довести, що відсутність у державі єдиної нації і державної мови, яка згуртовує, – це також є її негативною ознакою, що нерідко призводить до непорозумінь усередині країни, конфліктів, зокрема й мовних, сепаратизму і навіть війни, особливо тоді, коли у внутрішні справи однієї держави втручається інша сусідня держава, що ми й спостерігаємо в Україні.

Ключові слова: *національний контекст, регіональна модель, мовна політика, Швейцарія, Україна, держава, кантон.*

Svitlana SAVOISKA,
Doctor of Science in Political Science,
Professor
Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine) Savoyska@gmail.com

NATIONAL CONTEXT OF THE REGIONAL MODEL OF SWITZERLAND'S TELEVISION POLICY

The article examines the regional model of language policy in Switzerland, whose territory consists of three regions, each of which in the past was a separate state. The author draws attention to the fact that it is because of this that the Swiss have 3 official languages that are absolutely equal. The article states that none of these languages is public, that is, compulsory for study in each region, which impedes the introduction of a common language for all cantons that could solve language and political problems at the national level. The researcher draws attention to the fact that the linguistic situation in Switzerland, which historically consists of individual states-regions, each of which has its own native language, history and culture, is silenced by pro-Russian-minded politicians, whose multilinguality of this state puts the Ukrainians, for example, to impose the idea of Russian-Ukrainian bilingualism as something positive. The article disproves the opinion of Ukrainian pro-Russian politicians who often appeal to the Swiss multilingualism that polyculturalism in this state is based on only a positive one that does not seem to want to understand and understand pro-Ukrainian-minded politicians and academics opposed to the restoration in Ukraine, the status quo for the Russian language, which, like, must necessarily become the second state. The article emphasizes that in order to introduce the language and political experience of Switzerland in Ukraine, it is necessary to decentralize and federalize it first, and transfer the definition of language and cultural functions to the regions. Above this project, both central and regional authorities in the South and East of Ukraine successfully work, where communications in Ukrainian are blurred in Russian, which functions here as a regional language. In this case, the Ukrainians have a good prospect – to receive in Ukraine a second Swiss, where the Ukrainian language will take the place of the Romans, and those Ukrainians who use Ukrainian will be compelled to study Russian, Romanian, Hungarian, Rusyn, Gagauz and others. regional languages And since there is no

single nation in Switzerland, whose features are customs, traditions, language, culture, etc., Ukrainian language linguistic experience can not be borrowed. It is proved that the free use of the native tongues by the inhabitants of the cantons is due to the fact that they have full right, because they live on their own autochthonous territory, have their own history of development, culture, traditions and customs, and are united in one country on the basis of confederative agreement. On the other hand, the researcher tries to prove that the absence of a united nation and a state language in a state is a negative side, which often leads to misunderstandings in the middle of the country, conflicts, including language, separatism and even war, especially then, when in the internal affairs of one state another neighboring state intervenes, which we observe in Ukraine.

Key words: *national context, regional model, language policy, Switzerland, Ukraine, state, canton.*

Постановка проблеми. Національний контекст регіональної мовної політики Швейцарії формується на базі 4-х основних кантонів-держав, 4-х мов, культур і націй, кожна з яких свято береже і розвиває власну рідну мову і культуру. Комунікативну функцію у Швейцарії, яка після розгрому Наполеона стала конфедерацією суверенних держав, виконують чотири мови, які мають статус офіційних, – це німецька, французька, італійська та ретороманська. Остання з них є національною мовою, якою послуговується приблизно 1% населення. Представники кожної із чотирьох основних мовних спільнот користуються лише однією із чотирьох офіційних мов, саме тією, яка є для них рідною. Тобто кожна регіональна спільнота у Швейцарії формує власну національну модель мовної політики, яка немає нічого спільного з багатомовністю. Це свідчить про те, що у Швейцарії, де немає єдиної для всіх мешканців спільної мови, і в Україні, національно-патріотичні сили якої намагаються відродити українську мову, десятиліттями і століттями гноблену і заборонену в минулому Росією, Угорщиною, Румунією й ін. державами, наявні різні основи для формування національної або регіональної моделі мовної політики, запровадження одномовності чи багатомовності. У зв'язку з відсутністю на державному рівні спільної для всіх швейцарців мови, мешканці різних регіонів країни погано розуміють один одного. Наприклад, 35% мешканців романської частини країни не знають жодного слова німецькою, 25% мешканців німецькомовної частини – не володіють французької й італійської мовами. Усі носії цих мов мешкають у Швейцарії здавна, а об'єдналися вони в єдину державу з метою захисту її від зовнішніх ворогів-агресорів. Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку у внутрішні справи Швейцарії, на відміну від України, не втручається жодна з держав, з якими історично пов'язана доля кожного швейцарського кантону. Тому у Швейцарії, як і в багатьох інших децентралізованих країнах, які запровадили дві і більше офіційних та регіональних мов, однаковою мірою охороняються і цінуються всі мови. Проте у швейцарському суспільстві не все так добре, як здається на перший погляд, бо у Швейцарії кожна регіональна спільнота захищає власну мову і культуру. Тому на мовному ґрунті в цій країні трапляються суперечки і навіть конфлікти, які нерідко спричинені незнанням місцевої мови мешканцями іншого кантону, які прагнуть влаштуватися на роботу або навчання.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти регіональної моделі мовної політики Швейцарії вивчали як вітчизняні (С. Дрожжина, О. Куць, В. Кулик, А. Погрібний, С. Рудич, О. Яковлева й ін.), так і закордонні (Д. Дербишайр, Я. Дербишайр, Р. Філліпсон, В. Шонфельд та ін.) науковці. Учені звертають увагу на те, що швейцарці із чотирма офіційними мовами, які проголошено на рівні кожного з кантонів, живуть мирно, де менш потужні мови з федерального бюджету отримують фінансову підтримку. Зокрема, А. Погрібний вважає, що кожна спільнота відрізняється від іншої саме мовними і культурними особливостями, тому в більшості країн на державному рівні панує одномовність (Погрібний, 2003: 42–45). У цьому контексті окремі українські політики, на думку науковців, не проти, щоб українська земля складалася як Швейцарія, наприклад, з угорського, румунського, чеського, польського, російського й інших кантонів, щоби їхніми мовами і культурами опікувався український двопалатний парламент, як у Швейцарії. Але ця країна, на відміну від України, що є унітарною по суті, є конфедеративною республікою, хоча має Федеральну асамблею, яка складається з нижньої палати (Національна рада, 200 депутатів) і верхньої (Рада кантонів, 46 депутатів), які створені для відкритого і публічного обміну інформацією. Верховна Рада України, на відміну від двопалатної швейцарської асамблеї, є однопалатною інституцією через те, що Україна, на відміну від Швейцарії, не складається із чужих земель і націй, кожна з яких послуговується, як у Швейцарії, власною мовою, у чому є небагато позитиву і для самих швейцарців. У цьому контексті важко не погодитися з висновком Троєр Роб, який зазначає, що чим більше мов функціонує на державному рівні, тим менше консенсусу можна досягти між їх носями (Troyer, 2007).

Отже, національний контекст регіональної мовної політики Швейцарії має свої особливості, які полягають у тому, що кожний мешканець кантону ідентифікує себе насамперед із рідною мовою, культурою й історичною Батьківщиною. Варто звернути увагу на те, що у швейцарців немає єдиної національної мови і культури, які б їх об'єднували в єдину націю, адже мова, на думку науковців, проростає в культуру, виражає її і розвивається в ній. Тому мова, на слушну думку Н. Дуди, є важливим засобом не лише спілкування і вираження думок, а й акумуляції культури, в яку проникає людина, коли її засвоює (Дуда, 2005: 148).

Мета статті – проаналізувати мовну політику Швейцарії, а також формування її регіональної моделі і довести, що швейцарська модель здійснення мовної політики не може бути зразком для України хоча б тому, що Україна, на відміну від Швейцарії, не складається із чужих земель, де історично мешкають окремі нації, які мають право на функціонування їхніх рідних мов у статусі офіційних, тому Україна не може бути ні федерацією, яка їй нав'язується проросійськи налаштованими політиками, ні багатомовною державою.

Виклад основного матеріалу. Національний контекст регіональної мовної політики ускладнюється у Швейцарії тим, що використання мов на державній і приватній службах пов'язано з нерозумінням мови один одного, що для мешканців кантонів і держави загалом є великою проблемою, яка їм не дозволяє соціалізуватися, здобути освіту та знайти роботу за бажанням. Спільна мова необхідна швейцарцям для того, щоб мешканці країни та її регіонів розуміли один одного, уникали непорозумінь на міжрегіональному та внутрішньодержавному рівнях, що нерідко створює проблеми через незнання мов, оскільки майже кожний швейцарський кантон користується здебільшого однією мовою (Мовна ситуація, 2008: 316–317). Така мовна ситуація потребує вивчення мову того регіону, де бажає жити і працювати мешканець з іншого кантону. З іншого боку, незнання хоча б двох із чотирьох мов, які мають у державі статус офіційних, негативно впливає на розвиток комунікацій між особами, не дає можливості брати участь у дебатах, конференціях, «круглих столах», семінарах, зустрічах тощо (Ковалевський, 2009: 90). Якщо порівняти мовну політику Швейцарії і Росії, де національні мови зазнали нищівного удару, то кожна з мов Швейцарії, на відміну від Росії, упродовж віків зберігає свій природний стан, що є сильною стороною цієї держави. Проте цей досвід у швейцарців мають запозичити всі ті федерації, зокрема і Росія, де є мовно-політичні, культурні й інші проблеми. У зв'язку із цим тонкощі мовної політики тієї чи іншої країни пропонує вивчити В. Кулик перед тим, як рекомендувати українським урядовцям і політикам запозичувати мовний досвід тієї чи іншої країни (Мовна ситуація, 2008: 301). У цьому і полягає відмінність російських регіонів від швейцарських кантонів, які Швейцарія об'єднала ще 1291 р. у вічний політичний союз для боротьби проти агресивної комунікативної політики Габсбургів. Із часом до укладеного союзу 1815 р. приєдналася Женева – вільне і стародавнє місто, а також інші регіони з населенням, яке розмовляє німецькою, французькою, італійською та ретороманською мовами. Корінними мешканцями Швейцарії, як зазначає науковець, є ретороманці, які, як і кримські татари в Україні, за межами рідної землі не мають іншої Батьківщини (Куць, Заблоцький, 2007: 22–23). Добровільне об'єднання різних спільнот в єдину державу свідчило про їхню готовність мирно жити і співпрацювати, що заклало підґрунтя для цивілізованості і демократичного устрою держави. З появою Швейцарії її мешканці і політикум велику увагу приділяли конструктивному аспекту національної мовної політики, яка ґрунтувалася на декількох мовах, політичних культурах, демократичних цінностях та інтересах. Як відомо, Швейцарія складається з незалежних кантонів, які пов'язані один з одним мовно-політичними комунікаціями. Кожний із політичних суб'єктів швейцарської конфедерації, яка останнім часом тяжіє до федерації, складається із 23 кантонів (чотири з них є напівкантонами), 14 з яких є німецькомовними, 4 – франкомовними, 1 – італомовним, має власний парламент, уряд, конституцію та засоби комунікації (Рудич, 2004: 193). Цей процес тривав чотири століття: від укладення першого оборонного союзу 1291 р. до ухвалення першої Конституції 1848 р., яка окреслила нові комунікативні можливості швейцарської полікультурної і полімовної спільноти та визначила механізм їх захисту від зазіхань інших країн (Рудич, 2004: 192). Остаточно швейцарська конфедерація була створена на основі децентралізації як полікультурна і багатонаціональна держава наприкінці XVIII ст., кордони якої після розгрому Наполеона ніколи не змінювалися (Мовна ситуація, 2008: 303–304).

Регіональна модель мовної політики Швейцарії має три рівні інформаційно-комунікативних зв'язків, які ефективно взаємодіють на міжособистісному, груповому та масовому рівнях, особливо тоді, коли державні політики розробляють нормативно-правові акти, обговорюють їх, узгоджують проблемні питання й ухвалюють мовно-політичні

рішення. Українські політики – «захисники» полікультурності радше за все навмисно замовчують особливості швейцарських кантонів, де жодна нація не здобула в примусовий спосіб ані клаптика швейцарської території (Мовна ситуація, 2008: 316). Незважаючи на те, що німецька спільнота у Швейцарії є найчисленнішою (майже 73%), спроб витіснити німецькою мовою, на відміну від політико-комунікативних дій Росії в Україні, інші мови країни не зафіксовано. Навіть більше, Швейцарія дбає про збереження культурної спадщини, виховує видатних художників, письменників, вчених, спортсменів та ін., а кожний її кантон формує власну регіональну модель мовної політики на основі поєднання культурних і мовних особливостей представників певної нації, яка дбає про розвиток рідної мови, культури й ідентичності. Цю особливість національної мовної політики, яка формується на рівні кожного кантону, замовчують захисники двомовності в Україні. Кожна швейцарська нація найскрупульозніше, до найменших деталей, дотримується рівноправності та взаємошанобливості. На цій підставі окремі українські науковці, зокрема А. Погрібний, роблять висновок, що наявність у Швейцарії чотирьох офіційних мов – німецької (73% населення), французької (20%), італійської (4%), ретороманської (1%) – не дає підстав для запровадження українцями офіційної двомовності, оскільки немає ні гарантії, ні аргументів, що так само має бути і в Україні. А що стосується ретороманської мови, то вона, по суті, є мертвою мовою, якою послуговуються лише в декількох селах. Вищезазначене свідчить про те, що швейцарці поважають традиційний територіальний розподіл мов та захищають мови всіх націй і меншостей. Водночас немає жодних вимог, щоб будь-який громадянин Швейцарії послуговувався більш ніж однією офіційною мовою. Точаться дебати, чи повинні, наприклад, школярі вивчати англійську як другу мову країни радше, ніж ті мови, якими послуговуються в державі. Проте територія Швейцарії, де вживають французьку і німецьку мови, розмежована за мовною, культурною й ідеологічною ознаками. Про це свідчить ситуація з мовними меншинами, які почувають себе заблокованими з боку німецькомовної більшості громадян. У цій країні докладно опрацьована система захисту всіх мов, культур і територій. Незважаючи на це, усі регіони Швейцарії взаємодіють між собою шляхом інформаційно-комунікаційних обмінів та форм спілкування. У швейцарському суспільстві, як зазначає С. Рудич, усі громадяни рівні у своїх правах, не йдеться про взаємне проникнення культур, як це було в Союзі Радянських Соціалістичних Республік, та централізоване їх регулювання. Ця особливість швейцарців закріплена в Конституції як децентралізація (Рудич, 2004: 192), що з українською політикою децентралізації, яку українцям силоміць нав'язують проросійськи налаштовані політики, Європейський Союз і Росія, не має нічого спільного, оскільки Україна, на відміну від Швейцарії, як зазначає А. Колодій (Колодій, 2008: 115), не є багатонаціональною державою, бо не складається з окремих самостійних земель, де мешкають автохтонні нації.

За стандартами Організації Об'єднаних Націй, будь-яка держава може вважатися мононаціональною, якщо в ній мешкає 80% автохтонного населення. Для порівняння: за переписом населення 2001 р., в Україні мешкало приблизно 80% (77,8%) автохтонних українців. Нині діє багато чинників, які підривають авторитет автохтонної української нації та зменшують її кількісно й якісно. Ідея про те, що Україна є багатонаціональною державою, як зауважує А. Колодій, свідомо нав'язується українському народу проросійськи налаштованими політиками, які прагнуть посварити українців із росіянами, послабити загальнонаціональну єдність та нав'язати двомовність на державному рівні (Колодій, 2008: 207).

Висновки. Незважаючи на те, що багато українців у повсякденному житті спілкуються здебільшого російською мовою, яка була нав'язана їхнім батькам примусово російськими загарбниками, вони є, як і одномовні швейцарські мешканці кантонів, патріотами держави, про що свідчать сучасні статистичні дані. Незважаючи на одномовність швейцарських кантонів, національний контекст регіональної мовної політики Швейцарії базується на мовно-політичних та культурних особливостях кожного кантону. У Швейцарії, на відміну від інших полікультурних держав, немає мовно-політичних конфліктів, що також вирізняє мовну політику цієї держави від інших. Водночас Швейцарія, як і багато інших федеративних держав, має мовно-політичні проблеми, які нерідко з'являються на ґрунті мовно-політичного розмаїття. Тому запозичувати мовний досвід у Швейцарії некоректно, оскільки в цій країні, на відміну від України, об'єдналися кілька корінних націй, які одвічно проживають на землях пращурів, мають власну мову, культуру, звичаї і традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дуда Н. Білінгвізм та бікультурність у сучасній Україні: збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2005. Т. VI. С. 146–156.
2. Ковалевський В. Основні теоретико-методологічні підґрунтя дослідження політичних комунікацій. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Український центр політичного менеджменту. Київ, 2009. Вип. 18. С. 83–91.
3. Колодій А. Національний вимір суспільного буття. Львів: Астролябія, 2008. 368 с.
4. Куць О., Заблоцький В. Мовна політика в Украні: аналіз та впровадження: монографія. Харків, 2007. 300 с.
5. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України. Київ. 2008. 398 с.
6. Погрібний А. Світовий мовний досвід та українські реалії. Київ: Інститут відкритої політики; «Медобори» (ПП М. І. Мошак), 2003. 72 с.
7. Рудич С. Швейцарія: суспільно-політичний устрій. Наукові записки: збірник ІПіЕНД. Серія «Політологія і етнологія». Київ, 2004. Вип. 25. С. 192–201.
8. Visual communication in a multilingual context / R.Troyer, D. Silvia, L. Wilco, Ch. Upmeier, P. Volonté. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. Germany, 2007. Issue 148. P. 113–131.

REFERENCES

1. Duda N. Bilingvism and Biculturalism in Contemporary Ukraine. Collection of scientific works of the Research Institute of Ukrainian Studies. Polygraphic Center “Folio”. Kyiv. 2005, № VI, pp. 146–156 [in Ukraine].
2. Kovalevsky V. The main theoretical and methodological foundations of the study of political communications. Contemporary Ukrainian politics. Politicians and political scientists about her. Ukrainian Center for Political Management. Kyiv. 2009. № 18. pp. 83–91[in Ukraini].
3. Kolodiy A. National dimension of social life. Astrolabe. Lviv. 2008. 368 p. [in Ukraini].
4. Kuts O., Zablotsky V. Language policy in Ukraine: analysis and implementation: Monograph. KhNU them. V. Karazin. Kharkiv. 2007. 300 p. [in Ukraini].
5. The linguistic situation in Ukraine: between conflict and consensus. I.F. Kuras Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. 2008. 398 p. [in Ukraini].
6. Pohribnyi A. World linguistic experience and Ukrainian realities: Institute of open politics. “Medobory” (PE Moshak MI). Kyiv. 2003. 72 p. [in Ukraini].
7. Rudich S. Switzerland: socio-political structure. Scientific Notes Collection. IPEND Aug. “Political science and ethnology”. Kyiv. 2004. № 25. pp. 192–201. [in Ukraini].
8. Troyer R. Visual communication in a multilingual context [Текст]. R.Troyer, D. Silvia, L. Wilco, Ch. Upmeier, P. Volonté. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. 2007. Issue 148. pp.113–131.[in Germany].